

Recenzja naukowa

Karolina Buczkowska-Gołąbek

Autor: Paweł Różycki

Tytuł: *Turystyka a pielgrzymowanie*

Wydawnictwo: WAM w Krakowie

Rok wydania: 2017

ISBN: 978-83-277-1522-7

Liczba stron: 351 plus fotografie

Turystyka a pielgrzymowanie

Turystyka a pielgrzymowanie Pawła Różyckiego to monografia, w której po raz pierwszy, w sposób tak obszerny opracowano na polskim gruncie zagadnienie korelacji turystyki i pielgrzymowania, która nie jest łatwa ani do badania, ani do jednoznacznego scharakteryzowania. Mimo że w teorii korelacja ta jest często przez naukowców wykluczana, to w praktyce, od wielu lat te dwa zjawiska ściśle się zazębiają i przenikają. Korelacja ta jest także trudna do analizowania ze względu na fakt funkcjonowania w literaturze przedmiotu rozbieżnych definicji pojęć takich jak: pielgrzymowanie, turystyka religijna (problematyczny jest tu także zakres znaczeniowy zjawiska), turystyka pielgrzymkowa (słuszność nazewnictwa), turystyka kulturowa (w domyśle: kulturowa religijna, kulturowa niereligijna). Autor publikacji, który od lat zajmuje się tą właśnie złożonością fenomenu pielgrzymowania i uprawiania turystyki we współczesnym świecie, na łamach swej książki w bardzo analityczny i ciekawy sposób przyjrzał się tym „zjawiskom i ich wzajemnym relacjom od czasów starożytnych po współczesność”.

Celem autora stało się ukazanie w publikacji „w jaki sposób pielgrzymowanie zmieniało się na przestrzeni wieków i w jakim stopniu dana epoka, myśl, styl życia odciskały piętno na ludziach podążających do miejsc kultu religijnego” oraz wykazanie, iż – szczególnie we współczesnym świecie, na początku XXI wieku – coraz częściej pielgrzymowanie staje się wyjazdem turystycznym, a turystyka pielgrzymką. Już na samym początku recenzji warto zaznaczyć już, że realizacja obu celów Autorowi udała się, a sama publikacja otwiera czytelnikom oczy na różne zagadnienia i problematyczne pytania.

Monografia składa się z Wprowadzenia, ośmiu rozdziałów, Podsumowania i Bibliografii. Czytanie warto rozpocząć po kolei, od Wprowadzenia, choćby ze względu na zawarte w nim cele oraz ciekawe i poprawnie omówione uzasadnienie słuszności naukowego korelowania pielgrzymowania z turystyką.

W rozdziale pierwszym (pt. *Turystyka i pielgrzymowanie*) Autor ujął terminologicznie i definicyjnie zjawisko turystyki i pielgrzymowania, w tym także postaci pielgrzyma i turysty. Opracowanie oparte jest o obszerną analizę literatury przedmiotu, zarówno polskiej, jak zagranicznej (cytowanej z tekstów oryginalnych). Nie brakuje w nim odniesień do historii pojęć, klasyków teorii religia-turystyka (tu także prezentuje swoje stanowisko w tym temacie, konsekwentnie utrzymywane już od dobrych dziesięciu lat), jak i przełożenia definicyjnego na realia współczesnego świata (odniesienie do globalizacji, postmodernizmu, postturystyki itd.), jakże ważnych obecnie. Wspomniane podejście Autora uwzględnia triadę pojęć, a tym samym triadę form podróży do miejsc świętych: pielgrzymowanie (zwane też przez niektórych turystyką pielgrzymkową), turystykę religijną oraz turystykę kulturową, z którym to podziałem autorka niniejszej recenzji zgadza się całkowicie. Wydzielenie turystyki kulturowej jako osobnej formy podróży do miejsc świętych odzwierciedla prezentowany w publikacji jeden z kilku przejawów współczesnego przenikania się świata sacrum

i profanum w podróży. Szkoda, że pojęciu temu Autor nie poświęcił więcej miejsca, podobnie jak nie wspomina także o turystach kulturowych w części o pielgrzymach i turystach, mimo, że tak o części z nich myśli.

Rozdział drugi publikacji (pt. *Turystyka i pielgrzymowanie w świetle badań jako zjawiska interdyscyplinarne*) ukazuje zjawisko turystyki i pielgrzymowania jako treści badań różnych dyscyplin naukowych, takich jak historia, filozofia (tę gałąź badań omawia dość obszernie), teologia, socjologia, etyka, antropologia turystyki czy badań nad czasem wolnym, odnosząc się także (co szczególnie warto przeczytać) do nowych koncepcji badań tych zjawisk w kontekście chociażby globalizacji.

W kolejnych dwóch rozdziałach (pt. *Zarys historii pielgrzymek i turystyki religijnej w chrześcijaństwie* oraz *Charakterystyka i zasady pielgrzymowania w innych religiach świata*) P. Różycki ukazuje w ujęciu historycznym zmiany, jakie zaszły przez lata w procesie i zakresie pielgrzymowania, w odniesieniu do różnych religii. Treści te przedstawione są z dużym znawstwem tematu przez Autora, co sprawia, że otrzymaliśmy prezentację zjawiska pielgrzymowania jako ważnego historycznie i znaczącego aspektu życia ludzi w każdych okresach dziejowych. Rozdział trzeci mógł otrzymać nieco bardziej przejrzysty układ i rozmieszczenie treści w jego obrębie, co ułatwiłoby czytelnikom poruszanie się po zawartych tam zagadnieniach. Ponadto, wyłączenie prawosławia i protestantyzmu do części 3.4.4. wprowadziło pewne zamieszanie, albowiem czytelnik od początku podrödziału (3.4) jest przekonany, że pod hasłem chrześcijaństwo kryją się wszystkie trzy religie i dopiero przechodząc do wspomnianego fragmentu (3.4.4) uświadamia sobie, że rzeczywiście od pewnego momentu treść w nim zawarta zawęża się do katolicyzmu. Jednocześnie jednak, w tym samym rozdziale na szczególną uwagę zasługuje część (3.4.3) dotycząca miejsc świętych, sanktuariów i szlaków pielgrzymkowych w chrześcijaństwie. Czytelnik spodziewać by się mógł tutaj jakiegoś zestawienia miejsc, ich klasyfikacji, zaszeregowania, wskazania przykładów, a w zamian za to (co wcale nie rozczarowuje, a wręcz przeciwnie – zorientowanego czytelnika pozytywnie zaskakuje) otrzymuje dogłębną analizę tego, czym miejsca święte są, co znaczą, jak się tworzą i przekształcają, jak wpływa na nie religia, jak kultura, a jak turystyka. W podobny sposób Autor opisuje treści w części poświęconej innym religiom – ciekawie, zaskakująco, i tym razem, z niedosytem, że rozdział już się kończy.

Rozdział piąty (pt. *Motywy pielgrzymowania i uprawiania turystyki*) jest merytorycznie także bogaty i wartościowy, przybliżając relację pielgrzymowania i turystyki w kontekście trzech czasów podröży, mimo że Autor tak tego nie nazywa i nie zachowuje ich naturalnej kolejności. W treści – mimo, że tytuł rozdziału tego nie sugeruje – znajdziemy w rzeczywistości odniesienie nie tylko do motywów (choć motywom Autor słusznie poświęca sporo miejsca, albowiem – jak sam pisze – „motyw religijny” jest złożony i ma więcej niż jedno znaczenie), ale także do przygotowania do podröży, sposobów pielgrzymowania i problemów pielgrzymich.

W rozdziale szóstym (pt. *Założenia teoretyczne badań*) Autor pisze m.in. o uwarunkowaniach turystyki i pielgrzymowania, aspektach wiary i życia duchowego, sekularyzacji, determinantach społecznych, czynnikach ekonomicznych. Treści te jednak stanowią uzupełnienie wszystkich wcześniej prezentowanych, stąd rozdział ten warto potraktować jako wspierający dla pierwszego i piątego zwłaszcza, a nie nastawiać się na spotkanie z zupełnie nowymi zagadnieniami.

Z kolei w rozdziale kolejnym, siódmym (pt. *Problematyka i metodologia badań*), Autor w rzeczowy i przejrzysty sposób omawia metodologię różnych badań prowadzonych nad wzajemnymi relacjami pielgrzymowania i turystyki, przypominając na wstępie, że zjawisko pielgrzymowania jest zjawiskiem interdyscyplinarnym i że nauki opisujące oba zjawiska cierpią na niedostatek dokładnych danych statystycznych. Ponadto, zwraca uwagę na fakt, że są to „fenomeny trudne do zdefiniowania i nieuchwytnie dla instytucji zajmujących się

zbieraniem danych statystycznych”. Tym samym wskazuje badania jakościowe jako właściwsze dla poznania relacji turystyki i pielgrzymowania. Takimi się zresztą Autor posłużył przygotowując publikację, co niestety w treści zaakcentował słabiej niż można było. Opisy badań, które P. Różycki sam przeprowadził w wielu różnych krajach świata i wszystkich europejskich (badania jakościowe: głównie obserwacja uczestnicząca i badania etnograficzne, ale także wywiad i badania fokusowe, poparte bogatym materiałem fotograficznym, zawartym na końcu pracy), czytelnik chętnie ujrzałby bardziej wyeksponowane, bo chociażby sam ich zasięg terytorialny jest imponujący. W całości jest to zdecydowanie rozdział bardzo ważny, dający cały szereg ciekawych informacji o pielgrzymowaniu i turystyce.

W Podsumowaniu, którego też czytając publikację nie należy pomijać, Autor pisze: „Na przestrzeni wieków pielgrzymowanie zmieniło swój charakter – stało się częścią turystyki, a turystyka – pielgrzymowaniem. Ruch pielgrzymkowy został wchłonięty przez masowość zjawiska podróżowania”. I ten proces udało mu się na łamach swej obszernej książki (liczącej 351 stron) ukazać.